

Філософія

УДК 321.01:327.39(4-672ЄС+477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19752920>

**Європейська інтеграція як філософський виклик національному
суверенітету**

Опольська Марина Вікторівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Університет економіки і підприємництва,

м. Хмельницький, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4777-3487>

Сустрєтов Анатолій Станіславович,

доктор філософії (Ph.D.), доцент,

доцент кафедри теоретичних дисциплін

Донецький національний медичний університет,

м. Кропивницький, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-6313-7803>

Чаус Андрій Денисович,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін

Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтва,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6841-5777>

Прийнято: 09.04.2026 | Опубліковано: 25.04.2026

Анотація. Статтю присвячено дослідженню європейської інтеграції як філософського виклику національному суверенітету. **Метою статті** є філософське осмислення європейської інтеграції як чинника трансформації національного суверенітету в умовах глобалізації та воєнних викликів, а також визначення специфіки цього процесу в сучасній Україні. **Методи.** У дослідженні використовується низка загальних та специфічних наукових методів, включаючи аналіз та синтез, порівняльний та системний підходи, а також елементи філософсько-правового аналізу, для синтезу теоретичних підходів до розуміння суверенітету та європейської інтеграції. **Результати.** Показано, що в контексті європейської інтеграції класична концепція суверенітету еволюціонує в модель «спільного» або «поділеного» суверенітету. Ця модель передбачає добровільну передачу певних повноважень наднаціональним інституціям без шкоди для державної незалежності. Відносини між національним та наднаціональним рівнями управління базуються на механізмах багаторівневого управління, які поєднують підтримку державного контролю з участю у спільних регуляторних процесах. Встановлено, що межі делегування суверенних повноважень визначаються принципами субсидіарності, пропорційності та збереження конституційної ідентичності держави. Показано, що трансформація українського суверенітету у воєнний час має гібридний характер, поєднуючи внутрішню консолідацію, зміцнення обороноздатності та національної ідентичності з активною інтеграцією в європейську політико-правову сферу. Висвітлено переорієнтацію суверенітету на гуманістичні цінності, зміцнення його стабільності та зростання значення міжнародної підтримки. **Висновок.** Доведено, що європейська інтеграція не руйнує національний суверенітет, а навпаки, сприяє його адаптації до сучасних реалій через поєднання незалежності та взаємозалежності. Ефективний розвиток України вимагає балансу між національними інтересами та інтеграційними зобов'язаннями,

що сприяє зміцненню суверенітету перед обличчям глобальних викликів та загроз безпеці.

Ключові слова: глобалізація, національний суверенітет, наднаціональне управління, багаторівневе врядування, європейські цінності, державна ідентичність, міжнародна взаємодія.

European integration as a philosophical challenge to national sovereignty

Maryna Opolska,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines
University of Economics and Entrepreneurship,
Khmelnyskyi, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4777-3487>

Anatolii Sustrietov,

Doctor of Philosophy (Ph.D.), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Theoretical Disciplines
Donetsk National Medical University,
Kropyvnytskyi, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-6313-7803>

Andrii Chaus,

Candidate of Philosophical Sciences (Ph.D.)
Associate Professor at the Department of Humanities
Kyiv Municipal Academy of Circus and Performing Arts, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-6841-5777>

Abstract. *The article is devoted to the study of European integration as a philosophical challenge to national sovereignty. The aim of the article is to*

*philosophically understand European integration as a factor in the transformation of national sovereignty in the context of globalization and military challenges, as well as to determine the specifics of this process in modern Ukraine. **Methods.** The study uses a number of general and specific scientific methods, including analysis and synthesis, comparative and systemic approaches, as well as elements of philosophical and legal analysis, to synthesize theoretical approaches to understanding sovereignty and European integration. **Results.** It is shown that in the context of European integration, the classical concept of sovereignty evolves into a model of “joint” or “shared” sovereignty. This model involves the voluntary transfer of certain powers to supranational institutions without prejudice to state independence. The relationship between the national and supranational levels of governance is implemented through multi-level governance mechanisms that combine support for state control with participation in joint regulatory processes. It has been established that the limits of the delegation of sovereign powers are determined by the principles of subsidiarity, proportionality and preservation of the constitutional identity of the state. It has been shown that the transformation of Ukrainian sovereignty in wartime is of a hybrid nature, combining internal consolidation, strengthening of defense capabilities and national identity with active integration into the European political and legal sphere. The reorientation of sovereignty towards humanistic values, strengthening its stability and increasing the importance of international support are highlighted. **Conclusion.** It has been proven that European integration does not destroy national sovereignty, but on the contrary, contributes to its adaptation to modern realities through a combination of independence and interdependence. The effective development of Ukraine requires a balance between national interests and integration obligations, which contributes to strengthening sovereignty in the face of global challenges and security threats.*

Keywords: *globalization, national sovereignty, supranational governance, multi-level governance, European values, state identity, international interaction.*

Постановка проблеми. У контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів питання національного суверенітету набуває вирішального значення, оскільки європейська інтеграція передбачає часткову передачу суверенних повноважень наднаціональним інституціям, що породжує численні суперечності на політичному, правовому та філософському рівнях. З одного боку, інтеграційні процеси сприяють зміцненню миру, економічному розвитку та утвердженню демократичних цінностей і прав людини; з іншого – актуалізують проблему збереження національної ідентичності, автономії прийняття рішень та меж втручання наднаціональних структур у внутрішні справи держав. На цьому тлі європейська інтеграція постає як глибокий філософський виклик традиційній концепції суверенітету, що ґрунтується на принципах неподільності та невідчужуваності державної влади.

Це питання є особливо гострим для держав, що прагнуть приєднатися до Європейського Союзу, зокрема для України, яка в умовах зовнішніх загроз змушена поєднувати інтеграційний курс із необхідністю захисту державної цілісності, політичної незалежності та культурної самобутності. Водночас у науковому дискурсі відсутня єдність щодо оцінки впливу євроінтеграції на національний суверенітет: одні дослідники розглядають цей процес як його послаблення, інші – як трансформацію та адаптацію до нових умов.

У цьому дискурсі постає ключове дослідницьке питання: яким чином європейська інтеграція впливає на зміст і межі національного суверенітету – чи призводить вона до його обмеження, чи, навпаки, формує нові механізми його реалізації в умовах глобалізації та воєнних викликів?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному мінливому світі, де кожного дня відбуваються події, які мають вплив на ту чи іншу країну проблема співвідношення європейської інтеграції та національного суверенітету привертає увагу як вітчизняних, так і закордонних науковців

різних галузей та напрямків, адже дане питання поєднує в собі філософський, політичний, правовий та соціальний контексти.

Класичні теорії європейської інтеграції демонструють різні підходи до розуміння трансформації суверенітету. Так, представники неофункціоналізму (Е. Хаас [1], Л. Ліндберг [2], Ф. Шміттер [3]) розглядають передачу частини суверенних повноважень як об'єктивний і закономірний процес, зумовлений потребою ефективного вирішення спільних проблем. Натомість представники міждержавного підходу (С. Гоффман [4], А. Моравчик [5]) наполягають на збереженні ключової ролі національних держав, підкреслюючи, що делегування повноважень має контрольований характер і не призводить до втрати суверенітету.

Філософське осмислення цієї проблематики розширює рамки дискусії. Зокрема, Ю. Габермас [6] обґрунтовує ідею постнаціональної демократії, в якій суверенітет переосмислюється через комунікативну раціональність і спільні цінності. Подібні підходи простежуються у працях У. Бека [7] та З. Баумана [8], які акцентують увагу на трансформації державності під впливом глобальних ризиків і зростання взаємозалежності.

Вітчизняні дослідники також пропонують різні інтерпретації цієї проблеми. Так, О. Панасюк [9] підкреслює амбівалентний характер європейської інтеграції, яка одночасно відкриває можливості для розвитку і створює виклики для суверенітету. М. Козловець [10] акцентує увагу на необхідності збереження національної ідентичності як передумови успішної інтеграції, тоді як С. Русаков [11] розглядає євроінтеграцію України в умовах війни як діалектичний процес, що поєднує виклики та стимули модернізації.

Таким чином, у науковому дискурсі простежується концептуальна розбіжність: від розуміння європейської інтеграції як чинника обмеження суверенітету до її трактування як форми його трансформації та розширення. Водночас більшість досліджень або зосереджується на політико-правових

аспектах, або має описовий характер без достатнього філософського узагальнення.

Отже, науковою нішею даного дослідження є комплексне філософське осмислення трансформації національного суверенітету в умовах європейської інтеграції з урахуванням воєнного контексту України, що дозволяє поєднати аналіз класичних теорій із сучасними викликами та уточнити межі й характер цієї трансформації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний науковий доробок, у сучасному науковому вимірі бракує комплексного філософського розуміння трансформації національного суверенітету в контексті європейської інтеграції, зокрема стосовно військової ситуації в Україні. Механізми координації на національному та наднаціональному рівнях, межі допустимого делегування суверенних повноважень та роль культури у збереженні ідентичності під час процесу інтеграції залишаються недостатньо дослідженими.

Крім того, діалектична природа взаємодії між процесами європейської інтеграції та національною безпекою у воєнний час потребує подальшого аналізу, особливо щодо впливу зовнішніх інституційних вимог на національну державну політику. Також залишається невирішеним питання щодо розробки та впровадження ефективної моделі, яка узгоджуватиме європейські цінності з пріоритетами національного розвитку, захищатиме суверенітет та забезпечуватиме успішну інтеграцію України до європейського простору.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є філософське осмислення європейської інтеграції як трансформаційного чинника національного суверенітету в контексті глобалізації та військових викликів, а також визначення специфічних характеристик цього процесу в сучасній Україні.

Для досягнення мети статті потрібно виконати наступні завдання:

1. Здійснити аналіз наукових підходів щодо визначення суверенітету в контексті європейської інтеграції.
2. Визначити взаємозв'язок між національними та наднаціональним рівнями управління.
3. Розкрити межі передачі суверенних повноважень у процесі інтеграції.
4. Охарактеризувати особливості трансформації українського суверенітету в умовах війни та утвердження європейської ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку міжнародної спільноти характеризується поглибленням процесів глобалізації та посиленням інтеграційних тенденцій, що мають глибокі наслідки для трансформації держав та переоцінки національного суверенітету. У цьому контексті європейська інтеграція виступає не лише рушійною силою політичного та економічного розвитку, а й складним філософським явищем, що переосмислює взаємозв'язок між національним та наднаціональним вимірами. Особливої актуальності ця проблема набуває для України, яка, стикаючись із воєнними викликами, одночасно прагне до процесу національного оновлення та інтеграції до європейського простору.

Аналіз теоретичних підходів до визначення суверенітету в контексті європейської інтеграції показав, що на сьогодні немає єдиної думки щодо його тлумачення. Окрім цього, одні науковці звертають увагу на те, що європейська інтеграція є позитивною практикою, інші наголошують на тому, що європейська інтеграція, навпаки, призводить до втрати ідентичності та суверенітету.

Є. Новіков вважає, що у контексті європейської інтеграції суверенітет держав-членів набуває трансформованого характеру, оскільки передбачає делегування частини суверенних повноважень наднаціональним інституціям Європейського Союзу. Водночас таке делегування не означає втрати

суверенітету, адже держави залишаються «господарями» установчих договорів і зберігають контроль над балансом між національним і наднаціональним рівнями управління [12, с. 180].

Ф. Барановський зазначає, що в умовах європейської інтеграції національний суверенітет не зникає, а трансформується у форму «спільного суверенітету», заснованого на співпраці держав і делегуванні частини повноважень наднаціональним інституціям ЄС. Водночас держави зберігають ключову роль у прийнятті рішень і визначенні стратегічних напрямів розвитку, що підтверджує адаптацію суверенітету до умов глобалізації та взаємозалежності [13].

Як бачимо, у процесі європейської інтеграції державний суверенітет зазнає трансформації під впливом глобалізації та наднаціонального регулювання: від моделі абсолютної влади він еволюціонує до «спільного суверенітету», що передбачає делегування окремих повноважень інституціям ЄС. Водночас це не означає його втрати, оскільки держави зберігають контроль над установчими засадами та інституційним розвитком Союзу. У такому вимірі суверенітет постає як динамічна здатність поєднувати національну автономію з участю в наднаціональному врядуванні.

Аналіз праці М. Енґрюна [14] свідчить, що взаємодія національного та наднаціонального рівнів ґрунтується на формуванні багаторівневої системи управління. Держави, зберігаючи ключові внутрішні функції, делегують частину повноважень наднаціональним інституціям для ефективного вирішення спільних проблем, тоді як останні формують загальні норми й стратегії координації. Така взаємодія має характер взаємозалежності та реалізується у моделі «співурядування», в межах якої суверенітет не зникає, а трансформується через участь у спільному політико-правовому просторі.

Межі делегування суверенних повноважень у процесі інтеграції визначаються необхідністю збереження балансу між участю держави в

наднаціональних структурах і її політико-правовою незалежністю. Таке делегування ґрунтується на міжнародних договорах і охоплює переважно сфери, де спільні дії є найбільш ефективними (економіка, торгівля, безпека тощо). Воно регулюється принципами субсидіарності та пропорційності, а також вимогою збереження конституційної ідентичності держави та її базових функцій [15].

Водночас, делегування суверенних повноважень не є безмежним: воно є функціональним, добровільним та зворотним. Держава зберігає суверенітет, а інтеграція лише змінює спосіб здійснення цього суверенітету через участь у спільному наднаціональному управлінні.

Проаналізувавши наукові праці сучасних дослідників [16; 17; 18] ми дійшли думки про те, що трансформація українського суверенітету в контексті повномасштабної війни та європейської інтеграції демонструє низку специфічних характеристик, які поєднують зміцнення держави з одночасною інтеграцією до наднаціонального простору:

1. Фіксується консолідація внутрішнього суверенітету: держава зміцнює свої владні інститути, обороноздатність та національну ідентичність. Війна втілює класичне розуміння суверенітету як здатності захищати територіальну цілісність та політичну незалежність – необхідну умову існування держави.

2. Суверенітет демонструє здатність до опору та стійкості. Україна демонструє новий вимір суверенітету: не лише свій правовий статус, але й практичну здатність протистояти зовнішній агресії, а також інформаційним та гібридним загрозам.

3. Відбувається переорієнтація на європейську модель «поділеного суверенітету». Європейська інтеграція передбачає добровільну передачу певних повноважень інституціям ЄС, що супроводжується адаптацією законів, стандартів та адміністративної практики. У цьому випадку суверенітет не

втрачається, а навпаки, реалізується через участь у спільних механізмах прийняття рішень.

4. Спостерігається значна трансформація цінностей суверенітету. Відданість України європейській ідентичності відображається в її зосередженості на демократії, верховенстві права, правах людини та колективній безпеці. Це зміщує концепцію суверенітету з суто державоцентричної на людиноцентричну.

5. Проявляється інтернаціоналізація суверенітету: зростає значення міжнародної підтримки, гарантій безпеки, фінансової та військової допомоги. Це зміцнює взаємозалежність України від її партнерів, одночасно посилюючи її здатність захищати свої інтереси.

Як наслідок, український суверенітет у сучасному контексті набуває гібридного характеру: він зміцнюється щодо національної безпеки та трансформується через інтеграцію в європейський політико-правовий простір, тим самим пов'язуючи незалежність та взаємозалежність.

Висновки. У підсумку слід зазначити, що європейська інтеграція в умовах глобалізації не становить загрози національному суверенітету, а виступає складним процесом його трансформації та адаптації до нових політико-правових реалій. Класичне уявлення про суверенітет як абсолютну та неподільну державну владу поступово еволюціонує в модель «спільного суверенітету», що передбачає функціональне та добровільне делегування окремих повноважень наднаціональним інституціям.

Встановлено, що взаємодія національного та наднаціонального рівнів управління реалізується через багаторівневе врядування, в межах якого держави зберігають провідну роль у стратегічних сферах, водночас залучаючи інструменти Європейського Союзу для ефективного вирішення спільних завдань. Межі делегування суверенних повноважень визначаються принципами субсидіарності, пропорційності та збереження конституційної

ідентичності держави, що забезпечує баланс між інтеграцією та національною автономією.

Трансформація українського суверенітету в умовах повномасштабної війни має особливий характер: вона поєднує внутрішню консолідацію держави, зміцнення обороноздатності та утвердження національної ідентичності з активною інтеграцією до європейського політико-правового простору. У результаті формується гібридна модель суверенітету, в якій здатність до самооборони поєднується з участю в наднаціональних механізмах співпраці, а також із посиленням ролі міжнародної підтримки та орієнтацією на європейські цінності.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному філософському осмисленні трансформації суверенітету в умовах одночасної дії євроінтеграційних процесів і воєнних викликів, а також у конкретизації його гібридної природи як поєднання національної автономії та наднаціональної взаємодії.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення державної політики євроінтеграції, визначення оптимальних меж делегування суверенних повноважень, а також для розробки стратегій забезпечення балансу між національними інтересами та зобов'язаннями в межах Європейського Союзу.

Перспективним напрямом подальших досліджень є поглиблений аналіз механізмів гармонізації національної політики з наднаціональними вимогами та розробка ефективних моделей захисту суверенітету в умовах інтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Haas E. B. The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950-1957. Stanford: Stanford University Press, 1958. URL:

<https://www.europarl.europa.eu/100books/file/EN-H-BW-0038-The-uniting-of-Europe.pdf>

2. Lindberg L. N. *The Political Dynamics of European Economic Integration*. Stanford: Stanford University Press, 1963. URL: https://archive.org/details/politicaldynamic0000unse_g0w9/page/n9/mode/2up

3. Schmitter P. C. Three Neo-Functional Hypotheses about International Integration. *International Organization*. 1969. Vol. 23(1). P. 161–166. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818300025601>

4. Hoffmann S. Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe. *Daedalus*. 1966. Vol. 95(3). P. 862–915. URL: https://www.academia.edu/40551027/HOFFMANN_S_Obstinate_of_Obsolete_The_Fate_of_the_Nation_State

5. Moravcsik A. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press, 1998. URL: <https://archive.org/details/choiceforeuropes0000mora>

6. Habermas J. *The Postnational Constellation: Political Essays*. Cambridge: MIT Press, 2001. URL: <https://books.google.je/books?id=HL1NEAAAQBAJ&printsec=copyright#v=onepage&q&f=false>

7. Beck U. *Power in the Global Age: A New Global Political Economy*. Cambridge: Polity Press, 2005. URL: <https://download.e-bookshelf.de/download/0002/9168/77/L-G-0002916877-0004735611.pdf>

8. Bauman Z. *Globalization: The Human Consequences*. New York: Columbia University Press, 1998. URL: https://condor.depaul.edu/dmakagon/student/intercultural/Bauman_Globalization.pdf

9. Панасюк О. П., Олійник С. М., Литовченко В. П. Глобалізація та її виклики для національних суверенітетів: аналіз впливу глобалізаційних

процесів на сучасне міжнародне право. *Академічні візії*. 2024. Вип. 33. С. 1-12.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12625395>

10. Козловець М. А. Європейська інтеграція і національна ідентичність: український контекст. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. Вип. 35. С. 148-160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgvzdia_2008_35_16

11. Русаков С. С. Європейська інтеграція як ціннісно-культурний виклик воєнного часу. *Культурологічний альманах*. 2025. Вип. 2(14). С. 463-470. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.56>

12. Новіков Є. А., Білецький А. А. Особливості реалізації державного суверенітету в умовах членства в Європейському Союзі. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. №128. С. 175-184. URL: https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/novikov_biletskyi_128.pdf

13. Барановський Ф. В. Проблема національного суверенітету та європейська інтеграція: у пошуках балансу. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. №4. С. 46-53. URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/713/752>

14. Ергюн М. Співвідношення національного та наднаціонального рівнів формування зовнішньої політики Європейського Союзу. *Грані*. 2020. Том 23. № 10. С. 58-67. DOI: <https://doi.org/10.15421/172093>

15. Українець М. П. Сучасні концепції державного суверенітету та їх еволюція в науці Конституційного права України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 9. С. 39-41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-9/6>

16. Патюк Є. Трансформація України до європейських та євроатлантичних стандартів у контексті російсько-української війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Національна*

безпека. 2024. № 2(2). С. 55-61. DOI: <https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-9/11>

17. Двуреченська О., Гусениця А. Процес трансформації української ідентичності в контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2022. № 3(54). С. 175-188. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265742>

18. Бевза Б. П. Політико-дискурсивний вимір та напрями реалізації моделі української національної ідентичності: дис. ... PhD: 052. Львів, 2026. 235 с.